

הדרך היומיומי

עלון יומי ללומדי הדרך היומיומי ו"ל ע"י "מדרשית הדרך היומיומי פ"ח"

מסכת בבא בתרא - דף קמ

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדרך

מדוע ב"אם תלד" וכו' אין חסרון של אסמכתא?

אמר "אם תלד אשתי זכר יקבל מנה", ילדה זכר יקבל מנה. אם תלד נקבה תקבל מאתיים, ילדה נקבה תקבל מאתיים.

יש לברר מדוע יקבל באופן שילדה מה שאמר, הרי לכאורה זה אסמכתא וקיי"ל שאסמכתא לא קניא.

ונכדו של הנוודע ביהודה, היד מלך בקונטרס "כל נדר ושל שבועה" ביאר את העניין בהרחבה. וביאר את דבריו הנוגעים לביאור סוגייתנו, ובהקדמה יבאר שורש הדין באסמכתא באופן שדעת הנותן קרובה להסכמה לקנין או לא.

כתב ההגהות מרדכי (סוף בבא מציעא, אות תג), ואותן בני אדם שנודרים כך וכך לצדקה אם יצחקו, ועוברים על נדרם פטורים מליתן. אע"ג דצדקה מקניא לדיבור, כדתינתא בפירך זו צדקה (נדרים ז, א), מ"מ לא חשיבא אמירתו לגבוה כמסירה להדיס.

מביא ההג' מרדכי ראיא, ממחלוקת חכמים ורבי יהודה משמיה דרבי טרפון (מיר ה, ה), אמר על אחד שהוא ראובן, והריני נזיר אם יהיה שמעון, וחבירו אמר שהוא שמעון, והריני נזיר אם יהיה ראובן. אמר ר' יהודה בשם רבי טרפון, אין אחד מהם נזיר. אמנם נזירות חלה באמירה, בכל זאת הכא לא חלה הנזירות, כיון שזה אסמכתא.

שואל הג' מרדכי, אמנם למדנו במעשה של הילנו המלכה (מיר ג, ו) שנדרה אם יבוא בני הנ' המלחמה אהיה נזירה שבעה שנים, וחלה נזירותה כמבואר שם בסוגיא. ולא אמרו שיש שם חשש אסמכתא וכו'. מביא ההג' מרדכי, ששונה הדין כאשר גמרה ואמרה שיועיל הנזירות לזכות בנה.

והרבה עמדו על דברי ההג' מרדכי, שהרי יש הרבה מאוד סוגיות של נדרים וכו' ולא מצאנו שלא חל מחמת אסמכתא, בדיוק הפוך הנדר וההקדש חל כדת וכדין, והביאו להקשות על דבריו כממה וכמה סוגיות, ונביאים בקצרה, בסוף פרק השולח (מיר טו, מה, ב) מעשה בצידון באחד שאמר קונם אם איני מגרשך, וביארו בגמרא שאמר "קונם פירות העולם עלי אם איני מגרשך". וע"ז הדרך, בפרק עשרה יוחסין (קידושין עא, א) הביאה הגמרא "אמר אהיה נזיר אם לא אגלה משפחות, יהיה נזיר ואל יגלה משפחות". ונדרים (עט, א) אם ארחץ אם לא ארחץ, אם אתקשט אם לא אתקשט, שהם נדרי עינוי נפש. והעמידו בגמרא (שם פ, א) שכוות הנודר, קונם הנאות רחיצה עלי לעולם אם ארחץ היום. וכמו כן לענין קישוט גם הביא הגמרא שם (פ, ב) באמרה קונם שאיני עושה עפ"י אבא ואביך אם עושה אני על פיך, או שאמרה קונם שאיני עושה לך אם אני עושה עפ"י אבא ואביך דהרי זה יפר.

ומבואר ברור שכל הנדרים האלה על תנאי הם, ומוכח מהמשניות ומסוגיות שה"ש שהם חלים בלא פקוק, ואינם בטלים מחמת הלכות אסמכתא. וא"כ צריך להשכיל בדברי ההגהות מרדכי, איך פטר את אותם אנשים מנדרי הצדקה, ולא משמע שדיו ההקדש שונים מנדר וקונם, וכל שורש היתרו של ההג' מרדכי מחמת אסמכתא, והרי מבואר ברור שתנאי אינו מדיני אסמכתא. ועוד צריך להשכיל בדבריו, שהביא לחלק בין אסמכתא של קבלת נזירות בסתם תנאי, ובין תנאי דקבלת נזירות של הילני המלכה, ולא מצאנו בשום מקום בגמרא שיהיה איזו חילוק בסברא כזו בדין אסמכתא.

מביא היד מלך, בכל איסורי קונמות ונדרים האמורים בש"ס בקבלה על תנאי, בכלום הנושא שהאיש או האשה קבלו האיסור על עצמם באיסור נדר עצמו, שאסרו הרחיצה והקישוט, או שאסרו כל פירות על עצמם אם יעשו כך וכך. וכיון דקבלה כזו שקיבלו לאסור על עצמם יש לו דין עיקר נדר, לכן אין חילוק בין קיבל הנדר על עצמו על תנאי או שקיבלו על עצמם לחלוטין. משא"כ בנידון של ההגהות מרדכי, שקיבל על עצמו ליתן כך וכך לצדקה אם יצחקו באיזה שחוק, אין בזה חרות חיוב שהיה רק דרך אסמכתא, שהרי סמך דעתו שלא יצחק ולא יתן, ולכן גם נדר אין בו. (וממשיך לבאר בארוכות, את ההבדל בין עיקר הנדר להתפסה עיי"ש)

ובשו"ת מוהרי"ט (ח"ב כה) תמה על ההג' מרדכי שסמך על דברי רבי יהודה בשם רבי טרפון, שזה יחיד נגד רבנו, וביאר עד כאן לא פליגי רבנו עליה דרבי טרפון אלא כי היא שנתכיון לנזירות ונתקיימו דברים, אבל בלשון אסמכתא גמורה כ"ע מודים שאין כאן נזירות.

וצריך להשכיל, מה בין אסמכתא גמורה, ובין סמך בדעתו שהאדם הזה הוא ראובן וקיבל נזירות על עצמו אם הוא שמעון.

כאן מחדש היד מלך, שיש להתבונן במהות הנדר במהות ההתחייבות, האם הייתה קרובה של האומר לצד שכן, או לצד שלא.

בקבלה על תנאי של התפסת איזה דבר לצדקה יש שלשה חילוקים בענין זה, א. אם הקבלה על תנאי היה דרך קנס, אין בזה שום די מוכיח כלל, ואדרבה מהא דקיבל על עצמו דרך קנס יש די מוכיח להפך, שלא נח לו להתחייב. בזה לכו"ע לא חל עליו הנדר. ב. דרך תנאי של סתם ספק, כמו שאמר על פלוני שהוא

ראובן ואם יהיה שמעון יהיה הוא נזיר, ובה נחלקו רבנו ורבי יהודה בשם רבי טרפון. ג. אם הקבלה היתה על תנאי, וידוע שהצד של אופן הקבלה נח לאומר ולבו בטוח שיהיה כך, בזה כו"ע מודים שהנדר חל. וזה ממש דומה לקיבל בלא תנאי, שהרי ברור סברתו של האומר, וזה היסוד שלמדנו בקבלת הנזירות של הילני המלכה.

וזה הביאור בסוגיא שלנו, אם המקנה אינו רוצה בצד שתהיה הקנאה, הקנאה כזו או אחרים שהספק מורה שהמקנה אין דעתו נוטה להקנאה, אזי מסתמא סמיך המקנה דעתו על צד השני דלא יקיים ההקנאה, ולא היתה גמר דעתו של המקנה בהקנאה ואין בקנין כזה כלום. משא"כ בהקנאה בספק והדבר ידוע שדעת המקנה קרובה ודעתו נוטה לצד זה שיקיים ההקנאה, אין מקום בזה לומר דהמקנה סמיך דעתו בקנין על הצד השני שההקנאה לא יהיה ולא יקום, דהרי אין ידעין דמגמתו וחפצו של המקנה הוא רק בתקוה וביטחון על צד זה שיקיים הקנין.

לכן, אם אמר בעת שהיתה אשתו מעוברת קנה וחיוב ליתן מנה בשכר אמירה, והוא כמו הבטחת שכר פועל הוא. ואף שההבטחה היתה בספק והדבר אינו בידו של המבשר, אנו לא דנים כאן אסמכתא כיון שהוא הבטיח בעד בשורת זכר מנה, אז גילה בדעתו שרצונו וחפצו נוטה לצד זו שתלד אשתו זכר ושיקיים צד זה של ההקנאה, לכן אין בזה מקום לדון אסמכתא לומר בו להפך שהוא סומך דעתו על הצד שנגד ההקנאה, שתלד אשתו נקבה ושיפטר מהקנאות חיובה.

סיכום הדרך נושא: נכסים מרובים ומועטים. בינים ובנות

נכסים שהיו מרובים ומן הדין בנות היו מקבלות מזונות ובנים ירושים, אף אם התמעטו אח"כ כבר זכו הבנים בירושה. **דנה הנמ'** באופן שהיו נכסים מועטים והתרבו, **האם** נתנה חוזר הדין ובנים יעלו מזונות לבנות ובשאר יחולקו, **או** שהכל שייך לבנות אף מה שהשביח. **קונסת הנמ'** שיש זכות לבנים בנכסים וממילא מקבלים ירושתם, **והארה** **מדברי רבי אסי בשם רי"ח** שאם מכרו היתומים בנכסים מועטים הועילה מכירתם.

שאל רבי ירמיה את רבי אבהו, אלמנה שדינה לקבל מזונות מהנכסים עד שתינשא **אז** תתבע כתובתה האם מפרשים לה חלק מהנכסים וא"כ ממעטת בנכסים והבנים יקבלו רק לאחר שיוציאו לה מזונות כדן הבנות, או שאינה ממעטת בנכסים שהרי אם היתה נישאת תתה לא היתה מקבלת. **לצד שאינה ממעטת בנכסים**, יש להסתפק באופן שקיבל על עצמו המת לזון את **בת אשתו** (מבעל אחר) האם מזונותיה ממעטים כיון שדינה לקבל מזונות אף אם תינשא, או שאינה ממעטת שהרי אם מתה אינה מקבלת. **לצד שאינה מקבלת**, יש להסתפק האם **בעל חוב** ממעט בנכסים, שהרי אף אם היה מת היה מקבל חלקו, **אז** כיון שעדיין לא היה בבדיה אינו ממעט.

ויש שלמדו את הספקות בצורה הפוכה, האם בעל חוב ממעט, **לצד** שמעטת האם בת אשתו ממעטת, **לצד** שממעטת האם אלמנתו ממעטת, **לצד** שממעטת יש להסתפק באופן שהשאיר אלמנה ובת מי קודם למזונות. **אמר רבי אבהו לרבי ירמיה** שישבו למחר, **למחרת אמר לו** שיש לפשוט את הספק האחרון באלמנה ובת, **שאמר רבי אבא בשם רבי אסי**, עשו את דין האלמנה לגבי בת, כמו בת אצל האחים בנכסים מועטים, היינו שקודמת האלמנה.

למדנו בחמשה שאדמון אמר "בשביל שאני זכר הפסדתי" **ביאר אביו**, כוננת אדמון האם מחמת שראוי הזכר לעסוק בתורה יפסיד את הנכסים לגבי הבנות. **שאל רבא**, א"כ יצא שמי שעוסק בתורה יורש, ומי שאינו עוסק בתורה אינו יורש. **אלא ביאר רבא** את דברי אדמון, האם מחמת שראוי הזכר לזכות בנכסים מרובים, גרענו בכוחו בנכסים מועטים.

הניח בינים, בנות וטומטום, אין הטומטום יכול להוציא ממון מספק ולכן בנכסים מרובים דוחים אותו הבנים לבנות, **ובנכסים מועטים** דוחות אותו הבנות לבנים. **אמר** "אם תלד אשתי זכר יקבל מנה", **ילדה** זכר יקבל מנה, **ילדה** זכר יקבל מנה. **אם תלד** נקבה תקבל מאתיים, **ילדה** נקבה תקבל מאתיים. **אמר** אם תלד זכר יקבל מנה אם נקבה תקבל מאתיים, **וילדה** זכר ונקבה (ב') **ביאורים ברשב"ם** א. ילדה תאומים זכר ונקבה. **ודחה הרשב"ם** ב. או זכר או נקבה) זכר יקבל מנה ונקבה מאתיים. **אם ילדה טומטום** אינו מקבל מאומה. אם אמר כל מה שתלד, יקבל אף הטומטום. **ואם היה יורש יחידי**, מקבל את כל הירושה, שאמנם הוא בריה בפני עצמו, **אולם אחים יכולים** לדחותו אולם כאשר הוא לבד הוא בכלל "ובן אין לו" עיין עליו, והרי יש לו.

לדעת אביו, דוחים את הטומטום ואינו מקבל לא כבן ולא כבת, אמנם מתחילת המשנה שזכר דוחים אותו ומקבל, **אולם** במשך המשנה מבואר שאינו לא כבן ולא כבת ולא מקבל מאומה. **לדעת רבא**, היות ולרבנן טומטום הוא ספק זכר או נקבה דוחים ומקבל לכה"פ כבת. **והמשך המשנה זה** לדעת רשב"ג טומטום הוא בריה בפני עצמו ולכן לא יקבל מאומה. **ודברי רשב"ג** למדנו לגבי אדם שהקדיש את עוברתה של בהמתו כדי שלא יהיה קדוש בבכורה, **ואמר** ששם זכר יהיה עולה ואם נקבה תהיה שלמים, ונמצא טומטום או אנדרוניוס, אין קדושה חלה עליהם.

למדנו בברייתא טומטום יורש כבן וניזון כבת, **לדעת רבא** מובן שיש כבן בנכסים מועטים, וניזון כבת בנכסים מרובים, שתימך יקבל את הפחות שבספק. **אולם לאביו** מה הכוונה שבת כבת, הרי אין לו מאומה. **ביאר אביו**, שהרי אף לרבא צריך לומר בברייתא שהוא ראוי לירש ואין לו, **א"כ כך הדין** לגבי מזונות ראוי לקבל מזונות ואין לו.